

HRVATSKO DILETANTSKO POZORIŠNO DRUŠTVO U ZADRU (1910.—1914.)

Početakom XX. stoljeća zadarski hrvatski kazališni život, u odnosu na prošlo stoljeće, naglo se intenzivira. Bilježimo brojna gostovanja putujućih družina, hrvatskih i srpskih, te pojedinačna gostovanja istaknutih kazališnih umjetnika iz Zagreba. Novu kvalitetu ovom razdoblju daje pojačana aktivnost kazališnih djelatnika u samom gradu. Velik je broj diletantskih sekcija; one se redovno osnivaju u okvirima djelatnosti pojedinih društava. Tako se, početkom stoljeća, može konstatirati postojanje dramskih družina Hrvatskog Sokola, Hrvatske čitaonice, Hrvatskog pučkog radničkog društva, Srpske čitaonice i Hrvatskog akademskog kluba. Aktivne su također i kazališne sekcije i družine koje djeluju pri obrazovnim ustanovama. Svojom kvalitetom i ulogom u kulturnom životu grada posebno su se isticale predstave diletantskih grupa Preparandije, Zmajevićevog sjemeništa, Hrvatske ženske učionice, i Liceja sv. Dimitrija.¹ Diletantski rad pri ovim društvima i ustanovama uglavnom je bio prigodnog karaktera, najčešće vezan uz proslave i zabave. Većina družina okupila bi se neko vrijeme prije kakove zabave i odlučila da za tu prigodu uvježba neku aktovku, najčešće komediju. S kazališnim predstavama popunjavao se program ne samo zabava već i proslava određenih jubileja i godišnjica. Jednočinke su odabirane prvo zato što za veća dramska djela nije bilo izvedbenih mogućnosti, a za prigodne zabave i priredbe jednočinka je bila najpodesnija forma.² Karakteristično za rad ovih društava jest i to što su postojeću kazališnu dvoranu »Teatra Verdi« držali talijanaši koji su, uz podršku nenarodne austrijske vlasti, onemogućavali svaku inicijativu vezanu uz hrvatsko kazalište, pa kako u gradu nije postojala druga adekvatna kazališna dvorana, predstave diletantskih družina su najčešće davane u neprikladnim prostorijama pojedinih društava, u hotelskim dvoranama, u školskim učionicama . . .

¹ Tihomil Maštrović, Kazališni rad u Zadru u doba hrvatske moderne, *Mogućnosti*, Split, XXVII/1980, br. 2—3, str. 192—193, veljača-ožujak 1980.

² Isto.

1901. godine društvo Hrvatski Sokol u Zadru osniva svoju diletantsku sekciju, koja se odmah po osnivanju počinje isticati aktivnošću, pa tako svake godine sprema više dramskih predstava, a kvalitetom je jedna od najboljih družina u gradu. Osim dramskih djela diletanti Hrvatskog Sokola izvodili su i fragmente poznatih opera, a na nekoliko njihovih predstava pjevao je i Marko Vušković, kasniji član zagrebačke opere. Da se o promicanju hrvatske kazališne umjetnosti u Hrvatskom Sokolu vodila izuzetna briga, govori i podatak da je 1901. godine ovo društvo organiziralo masovni posjet Zadrana hrvatskoj operi iz Zagreba koja je te godine gostovala u Splitu. Akcija je urodila plodom i 5. svibnja 1901. za Zadrane je u Splitu priređena svečana predstava opere »Porin« Vatroslava Lisinskog. 1908. godine Hrvatski Sokol pokreće široku akciju prikupljanja novčanih sredstava za izgradnju jedne dvorane koja bi služila potrebama svih sekcija društva. Osim nastupa diletanata imala je biti i mjestom gdje se kanilo organizirati nastupe i drugih glumačkih ansambala, pa i onog u Zadru u to doba uvijek očekivanog, ali nikad ne ostvarenog gostovanja središnjeg hrvatskog kazališta iz Zagreba. Akcija je potrajala dvije godine ali nije prikupljeno dovoljno sredstava da bi se vrijedna zamisao mogla i ostvariti.³

1910. godine diletantska grupa Hrvatskog Sokola, članstvom brojna, istaknuta u kazališnom i uopće društvenom radu, pretvara se u *Diletantski klub* koji će 1914. prerasti u društvo. Rad je sve bolji i sustavniji. 25. lipnja 1910. članovi Diletantskog kluba, zajedno sa Hrvatskim pjevačkim i glazbenim društvom »Zoranić«, priređuju u dvorani Hrvatskog Sokola Cirilo-Methodsku zabavu. Tom prigodom izvode i jednu komediju u kojoj su se dobrom glumom istakle diletantice Kušar, Rocchi, Urlić, i dr.⁴

Početak drugog desetljeća ovog stoljeća neke sekcije Hrvatskog Sokola, nakon što su ostvareni određeni zakonski uvjeti, prerastaju u samostalna društva. Najprije je od pjevačke i glazbene sekcije nastalo Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo »Zoranić«, zatim od veslačkog odjela Hrvatski veslački klub »Jadran«, a 1912. diletantska sekcija (tj. Diletantski klub) prerasta u Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo.⁵ Nekolicina članova diletantske sekcije: Miho Obuljen, Fridrih Menac i Jure Pičuljan podnijeli su zahtjev c. k. Namjesništvu u Zadru da im se dozvoli osnovati hrvatsko diletantsko kazališno društvo u Zadru, na osnovu § 7 Zakona o pravu udruženja.⁶ U tom smislu promicateljni odbor je uz zahtjev, datiran 9. studenog 1912, priložio, kako je to uostalom

³ T. Maštrović, *Kazališne veze Zadra i Zagreba krajem XIX. i početkom XX. stoljeća*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU* u Zadru, 1979, sv. 26, str. 186.

⁴ *Narodni List*, XLIX/1910, br. 52, str. 3; Jerko Bezić, *O hrvatskom kazalištu u Zadru*, zbornik »Zadar«, Zagreb, 1964, str. 614.

⁵ Vjekoslav Maštrović, *Prilog povijesti hrvatske kazališne umjetnosti u Zadru*, *Zadarska revija*, II/1953, br. 4, str. 13.

⁶ Historijski arhiv — Zadar (HAZd), Misc. 102, Poz. 40, L. 20.

i propisom bilo određeno, »Pravila hrvatskog pozorišnoga društva u Zadru«. ⁷ Ovim su stvoreni glavni preduvjeti za službeno osnivanje društva. Kako je spomenuti pravilnik neobično dragocjen za proučavanje povijesti hrvatskoga kazališta u Zadru, i to u periodu kada je nenarodna vlast sustavno vršila pritisak odnarođivanja i zatiranja hrvatskih kulturnih društava i institucija, navodimo ga u cjelosti.

P R A V I L A
HRVATSKOGA DILETANTSKOGA POZORIŠNOGA DRUŠTVA
U ZADRU

Član 1.

Osniva se u Zadru hrvatsko diletantsko pozorišno društvo.

Član 2.

Svrha je društvu, da udruži prijatelje pozorišnih hrvatskih umotvorina e da tako doprinese širenju kulturnoga odgoja u Zadru i u okolici, vježbajući članove u prikazivanju i deklamiranju te priređujući zabave i izlete.

Član 3.

Društveni je jezik hrvatski a barjak hrvatska trobojnica.

Član 4.

Sredstva da se društvena svrha postigne, crpe se iz doprinosa članova (članarina), iz prihoda zabava i izleta, te iz darova članova i društvenih prijatelja.

Član 5.

Članovi društva jesu:

- a) izvršujući*
- b) podupirajući*

Članom društva može postati svako lice, koje se prijavi, uz pismenu obvezu na vršenje društvenih pravila, te koje uprava primi. —

Članovi plaćaju mjesečno 2 Krune, 1 Krunu ili 50 para, prama vlastitoj uviđavnosti, uz pismenu odnosnu obvezu.

Član 6.

Članovi izvršujući imaju pravo da prisustvuju svim društvenim zabavama i izletima; da oni koji pripadaju najmanje šest mjeseci društvu učestvuju glavnim društvenim skupštinama sa pravom upita

⁷ HAZd, Misc. 102, Poz. 40, L. 1—2.

i glasa, te da biraju društvene upravitelje i da budu birani. — Podupirajući članovi imaju pravo da prisustvuju društvenim zabavama, izletima prama odredbama uprave, te da dođu na glavne skupštine pri kojim nemaju pravo učestvovati ni upitima ni glasom, niti mogu biti birani u upravu; mogu biti birani priglednicima.

Član 7.

Dužnost je svih članova djelovati u društvu i izvan istoga prama društvenoj svrsi, plaćati članarinu, pokoravati se društvenim pravilima, nutarnjem poslovniku, zaključcima skupština i uprave, a izvršujućim je osobita dužnost pohađati redovito vježbe i prijave, te se bezuvjetno pokoravati odredbama ravnatelja.—

Svakoga koji ne vrši ove dužnosti ili radi na štetu društva uprava mora isključiti iz društva; proti odredbi isključenja, isključeni član ima pravo da se prizove kroz 8 dana, na buduću glavnu skupštinu, ali priziv nema odgođive moći.

Član 8.

Društveni su organi:

a) glavna skupština; b) uprava; c) priglednici; d) sud dobrih ljudi. — Upravna se godina pokriva sunčanom.

Član 9.

Glavna se skupština mora držati redovito svake godine u mjesecu provincu, a izvanredne kad je pozovu: društveni ravnatelj ili uprava ili priglednici. Polovica izvršujućih članova ima pravo da pismenim prijedlogom, uz oznaku predmeta, zatraži zaziv glavne skupštine, a u ovom je slučaju dužan društveni ravnatelj da kroz 14 dana uredi tu skupštinu.

Član 10.

Nadležnosti glavne skupštine jesu ovi predmeti:

a) vijećati i zaključivati vrhu društvenoga djelovanja i gospodarenja utanačujući za ove nutarnji poslovnik; b) birati upravu i priglednike; c) zaključiti promjenu pravila i raspust društva.—

Član 11.

Glavna skupština može pravovaljano vijećati i zaključivati, kad je na utanačeni sat prisutna barem polovica izvršujućih članova, te ravnatelj ili njegov zamjenik; ako na određeni sat nema ovako dovoljnoga broja tad će se moći držati skupština nakon pola sata s kojim god brojem članova, ali uvijek pod predsjedanjem ravnatelja ili njegova zamjenika. Zaključivati se smije na skupštinama samo vrhu predmeta koji su na dnevnom redu.—

Zaključci su valjani kad su prihvaćeni natpolovičnom većinom a oni za promjenu pravila i raspust društva sa tri četvrtine prisutnih članova.— Biranje društvenih časti mora se obavljati pismeno i tajno.

Član 12.

Uprava se sastoji od pet lica i to:

a) ravnatelja; b) zamjenika ravnatelja; c) bilježnika; d) blagajnika; i c) odbornika.—

Uprava obavlja poslove i upravlja društvenim radom i imetkom prama propisima ovoga pravilnika, prama odredbama nutarnjeg poslovnika i prama zaključcima glavne skupštine.—

Uprava vrši dužnosti za dvije godine.

Član 13.

Ravnatelj ili njegov zamjenik zastupa društvo u svim poslima prama vlasti i trećim licima.—

Zaključci uprave vrijede kad je na sjednici uprave prisutno barem 2 člana s ravnateljem ili njegovim zamjenikom i kad su prihvaćeni većinom glasova.

Član 14.

Otpreme zaključaka skupštine i uprave potpisuje ravnatelj i bilježnik, odnosno blagajnik, kad se radi o blagajničkim poslima.—

Društvene objave vršit će se na ploči izloženoj u društvenim prostorijama; pozivi na skupštine, s oznakom dnevnog reda moraju biti oglašeni pismeno barem 3 dana prije skupštine.

Član 15.

Skupština će birati svake godine dva člana za priglednike blagajničkih i uopće imovinskih poslova.—

Priglednici imaju pravo i dužnost da pregledaju sve odnosne poslove, knjige i račune kad god hoće a svakako barem jedan put na godinu prije glavne skupštine te da o pregledima i nalazima pismeno izvjesti skupštinu.

Član 16.

Sporove, koji bi mogli nastati između članova iz društvenog odnosa, riješavat će sud dobrih ljudi.—

Svaka će strana izabrati svog čovjeka a uprava trećega kao poglavicu; ova će trojica većinom glasova riješavati odnosni spor po vlastitoj uviđavnosti i konačno.

Član 17.

Društvo će opstojati netom vlast riješi da ne nalazi da ga zabrani a osniva se tim, što će promicateljni odbor sastavljen od predlagača potpisanih, vršiti privremeno dužnosti uprave.

Član 18.

Društvo se može raspustiti zaključkom glavne skupštine, koja će istom prigodom zaključiti vrhu društvene imovine. U slučaju da vlast raspusti ovo društvo, društvena imovina dolazi pod upravu bratskog društva »Hrvatskog pučkog radničkog društva u Zadru«, koja će kroz tri mjeseca osnovati novo slično društvo.

Zadar, dneva 9. studenoga 1912.

*Miho Obuljen
Fridrich Menac
Jure Pičuljan*

Promicateljni odbor Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva je u skladu sa zakonskim odredbama bio dužan osigurati pristanak jednog registriranog društva u gradu da preuzme obvezu staranja o novoosnovanom društvu ukoliko bi se ovo raspustilo. Osiguran je, kao što stoji u članu 18 navedenog pravilnika, pristanak Hrvatskoga pučkoga radničkog društva u Zadru, o čemu je sačuvan i slijedeći dokument:

HRVATSKO PUČKO RADNIČKO DRUŠTVO U ZADRU

Zadar, 10. XI. 1912.

*Uglednom
Promicateljnomo odboru za
Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo
u Zadru*

Na Vaš prijedlog izjavljujemo da pristajemo na odredbu Vaših statuta, po kojoj bi društvena imovina Vašeg društva — u slučaju raspusta društva po vlasti — prešla u ruke našeg društva, koji preuzimlje obvezu da u najkraćem roku — i kroz tri mjeseca najdalje — osnuje društvo hrvatsko slično onom raspuštenom.

*Bratskim pozdravom
Za Hrvatsko pučko radničko društvo — Zadar:*

[Potpisi:]

M. Obuljan

Vičić⁸

Društvo je prijavljeno i Redarstvenom odsjeku c. k. Kotarskog poglavarstva u Zadru, našto mu je ta služba, posebnom potvrdom, od 15. studenog 1912, dozvolila rad.⁹ Odmah potom, 17. studenoga, održana je osnivačka skupština na kojoj je izabrana i prva uprava o čemu je posebnim dopisom obaviješteno Namjesništvo:

⁸ HAZd, Misc. 102, Poz. 40, L. 22.

⁹ HAZd, Misc. 102, Poz. 40, L. 15.

HRVATSKO DILETANTSKO POZORIŠNO DRUSTVO

Zadar, 20. studenoga 1912.

Br. 3

C. K. Dalmatinskom namjesništvu
u

ZADRU

Javlja se tom c. k. Namjesništvu, da je na konstituirajućoj skupštini novoustrojenog hrvatskog diletantskog pozorišnog društva u Zadru, držanoj 17. studenoga 1912. bila izabrana slijedeća uprava:

RAVNATELJ: Miroslav Menac

ZAMJENIK RAVNATELJA: Hinko Šimurina

BILJEŽNIK: Ljubomir Gazzari

BLAGAJNIK: Josip Quien

ODBORNIK: Mirko Lukić

REVIZORI: Miho Obuljen i Josip dr. Ljubić

Istodobno prosljeđuje se u prigibu primjerak društvenog pravilnika, te se umoljava to c. k. Namjesništvu da izvoli u smislu § 9 zakona 15. studenoga 1867. (D.Z.L. br. 134) posvjedočiti zakoniti opstanak društva.

Uprava:

Ravnatelj:

M. Menac

Bilježnik:

Lj. Gazzari¹⁰

Dalmatinsko namjesništvo je spisom od 26. studenoga 1912, br. VIII. 3446/1 odobrilo postojanje Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva u Zadru u skladu s predloženim pravilima, nakon čega je društvo moglo otpočeti sa redovitom aktivnošću.¹¹

U literaturi o hrvatskom kazalištu u Zadru konstatirano je postojanje ovog društva donekle je istaknut njegov značaj u okviru kulturne i nacionalne povijesti grada, no kako su podaci o samom osnivanju društva, njegovom ustrojstvu i redovnoj djelatnosti do sada ostali nepoznati, nije ga se moglo primjereno ocijeniti i valorizirati. Istraživanja u Histo-rijskom arhivu u Zadru otkrila su grupu gore navedenih dokumenata vezanih uz osnivanje i ustrojstvo Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva, a sačuvani su među spisima Dalmatinskog Namjesništva. Valjalo je, međutim, tražiti arhiv ovoga društva. Proučavati dramski rad u prošlosti bilo kojeg kazališta, a bez kazališnog arhiva, gotovo je nemoguće. Nije nam, međutim, poznato da li je arhiv ovog zadarskog diletantskog društva sačuvan. Najvjerojatnije je nestao zajedno s ostalim arhivalijama hrvatske provenijencije, koji su 1921. godine, pošto je Zadar sramnim Rapallskim ugovorom od 12. prosinca 1920. god. predan Ita-

¹⁰ HAZd, Misc. 102, Poz. 40, L. 18.

¹¹ HAZd, Misc. 102, Poz. 40, L. 16.

liji, prenešeni iz Zadra u Split, gdje su u tamošnjem arhivskom centru uništeni u Drugom svjetskom ratu. Ipak, djelomično je rad društva moguće rekonstruirati na osnovu novinskih izvješća o radu, te kazališnih kritika.

1913. godine društvo priređuje nekoliko diletantskih predstava i zabava. U siječnju je održan jedan krabuljni ples, za vrijeme kojega je, uz poseban program, svirao Hrvatski orkestar iz Zadra.¹² Unutar društva, kao posebna sekcija, osnovan je tamburaški zbor koji je nastupao na svim zabavnim i plesnim večerima što ih je organiziralo društvo.¹³ 6. travnja Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo izvelo je nakon nekoliko odgađanja (predstava se imala održati najprije 24. pa onda 29. ožujka) svoje prvo dramsko djelo nakon društvenog konstituiranja. Bila je to komedija u tri čina *Pustolov*.¹⁴ Predstava je održana u dvorani Hrvatskog Sokola, a čist prihod od ulaznica bio je namijenjen u dobrotvorne svrhe.¹⁵ 1. svibnja 1913. društvo je izvelo jednu društvenu zabavu uz dramski program. Novinstvo ne bilježi što je tom prigodom izvedeno, no najvjerojatnije je riječ o aktovkama.

Početak 1914. godine društvo je održalo godišnju skupštinu na kojoj je zaključeno da bi kazališni rad u narednoj godini trebalo intenzivirati. U gradu se sve to više osjećala potreba za domaćom kazališnom umjetnošću, a oko društva okupio se lijepi broj kazališnih zanesenjaka, spremnih da se uhvate u koštac i sa većim dramskim djelom. Te godine je, osim toga, u Zadru pokrenuta široka akcija u okviru rada zadruge »Hrvatski Dom«, za izgradnju jedne zgrade u koju bi se smjestila sva hrvatska društva, a osim društvenih prostorija sadržavala bi veliku dvoranu namijenjenu u prvom redu kazališnim predstavama.¹⁶ Na godišnjoj skupštini diletantskog društva, u skladu s ambicioznim projektima, izabrana je i nova uprava, o čemu je obaviješteno i Namjesništvo:

HRVATSKO DILETANTSKO POZORIŠNO DRUŠTVO — ZADAR

Zadar, dne 6. veljače 1914.

Ć. K. Dalmatinsko Namjesništvo,

Z a d a r

U savezu s Vašim podneskom dneva 19. prosinca 1913. br. VIII — 3446/4 — ex — 1912. potpisano društvo nakon svog konstituiranja, izabravši za:

PREDSJEDNIKA: *Gabrijela Pilića*;

PODPREDSJEDNIKA: *Gentila Kararu*;

TAJNIKA: *Josu Matošića*;

¹² *Nar. List*, LII/1913, br. 2, str. 3, od 4. siječnja 1913. Ulaznica za ovu zabavu stajala je 1 K, a prikupljali su se i prilozi za dobrotvorne svrhe.

¹³ *Nar. List*, LII/1913, br. 3, str. 2, od 8. siječnja 1913.

¹⁴ *Nar. List*, LII/1913, br. 27, str. 3, od 2. travnja 1913.

¹⁵ *Nar. List*, LII/1913, br. 23, str. 3, od 19. ožujka 1913; br. 27, str. 3, od 2. travnja 1913.

¹⁶ T. Maštrović, n. dj., str. 203—204.

BLAGAJNIKA: *Nadu Pivalicu*;

ODBORNIKA: *Petra Červara*;

REVIZORE: *Ivana Emera i Antuna Suničića*, moli da u smislu § 9. zakona o pravu udruživanja dne 15. studenoga 1867, d. z. 1. br. 134, bude posvjedočen zakoniti opstanak društva, prilažući jedan primjerak društvenog pravilnika (opskrbljen biljegom od 2 Krune).
Za »Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo — Zadar«:

Predsjednik:

G[abrijel] Pilić

Tajnik:

Joso Matošić¹⁷

U radu nove uprave naročito se svojim zalaganjem i aktivnošću ističu dvojica članova: *Gabrijel Pilić* i *Joso /Joe/ Matošić*, predsjednik i tajnik društva; vršnjaci, dobri suradnici i prijatelji, te politički istomišljenici.

GABRIJEL /GABRO/ PILIĆ rođen je u Zadru 20. svibnja 1890. godine, gdje je 1910. g. maturirao na Hrvatskoj gimnaziji. Studirao je medicinu u Beču i Grazu, ali je za cijelo vrijeme studija (kojega nije završio zbog početka rata), prisutan u kulturnom životu Zadra, aktivno učestvujući u radu mnogih hrvatskih kulturnih društava i organizacija. Posebno je zapažena njegova djelatnost u Hrvatskom akademskom klubu u Zadru, kojemu je od 1912. do 1914. godine i predsjednik, kad je ovo, kao i većina ostalih hrvatskih društava, zbog početka rata raspušteno. Talijanska okupatorska vlast odmah po dolasku u *Gabrijelu Piliću*, velikom borcu za hrvatsku stvar u Zadru, vidi neprijatelja, pa ga krajem 1918. internira u Italiju u *Nocere Umbra* (prov. Perugia). Krajem 1919. god. vraća se u Zadar, no svaki rad mu se potpuno onemogućuje, pa je prešao u Beograd gdje ga je prihvatio prijatelj, tada novinar u Beogradu — *Yoe Matošić*. Kasnije se *Gabro Pilić* i sam posvećuje novinarstvu (od 1921. do 1941. stalni je beogradski dopisnik zagrebačkih listova »*Jutarnji List*« i »*Obzor*«) 1936. diplomirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu. Bavio se i književnim radom. Prvijenac mu je roman »*Lopov*« tiskan u Zadru 1918. god. Kasnije je objavljivao kratke prozne sastavke, pjesme i biografske bilješke. Okušao se i u glazbenom stvaralaštvu uglazбивši »*Španjolsku romancu*« *A. Puškina* i »*Sitnu pjesmu*« *A. Harambašića*. Umro je u Splitu 2. srpnja 1975. godine.¹⁸

JOSO /JOE/ MATOŠIĆ je također rođen u Zadru, i to 7. svibnja 1890. Maturant je Hrvatske gimnazije u Zadru, a nakon mature uposlio se kao službenik kod zadarske Hrvatske knjižarnice. Već tada ističe se kao nepomirljivi protivnik talijanaša i iridentista sa kojima je često u sukobu ali i kao ogorčeni neprijatelj Austrije, te »tamnice naroda«, i pristaša južnoslavenskog jedinstva. Naročito je aktivan, kao i *Pilić*, u radu brojnih hrvatskih društava u Zadru, u kojima

¹⁷ HAZd, Misc. 102, Poz. 40, L. 5.

¹⁸ Ante Belić, In memoriam *Gabro Pilić* (Zadar, 20. 5. 1890. — Split, 2. 7. 1975.) *Zadarska revija*, Zadar, XXV/1976, br. 5—6, str. 494—495.

javno zastupa svoje političke ideje. Stoga se već početkom rata, u srpnju 1914, našao na udaru austrijske policije koja ga »zbog državnih interesa« internira u šibenski zatvor, gdje su dovedeni mnogi napredni intelektualci iz Dalmacije, kao npr. Ivo Vojnović, dr. Čingrija, dr. Smodlaka, i dr.¹⁹ U Zadar se više nije nikada vratio. Studirao je pravo u Beču i Zagrebu, bavio se novinarskim, uredničkim i publicističkim radom, a značajan je i njegov leksikografski rad. Autor je većeg broja književnih antologija, leksikona, publicističkih djela, itd. Umro je u Zagrebu 3. svibnja 1966. godine.

Vratimo se Hrvatskom diletantskom pozorišnom društvu u Zadru, kojemu su 1914. na čelu bili Pilić i Matošić. Odmah nakon izbora nova uprava je počela sa pripremama za izvođenje »jedne ozbiljne hrvatske drame i jedne lakrdije«, te oznanila u novinama poziv svim onima koji žele postati »izvršujući članovi društva« (tj. glumci i drugi članovi kazališta), da se jave u društvene prostorije Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva, koje su se nalazile u zgradi Hrvatskog Sokola.²⁰

Koliko se u društvu ozbiljno shvatio zadatak kvalitetnog promicanja hrvatskog kazališnog života u gradu, govori i činjenica da je 1914. godine, u okviru rada društva, osnovana *glumačka škola*, u kojoj bi se imalo kroz tečajeve izobraziti diletantski podmladak.²¹ Mrtvilo u kazališnom životu grada, nastojalo se prevladati stvaranjem kvalitetnog glumačkog kadra koji bi, sasvim izvjesno, bio zalogom dobrih kazališnih predstava. Izuzev naravno Zagreba, Zadar je jedan od rijetkih hrvatskih gradova koji je, makar kratko vrijeme, imao ustanovu za obrazovanje glumaca. Tim važniju jer je pripremala kandidate za hrvatske predstave. Nažalost, rad glumačke škole nije se mogao razviti u punom opsegu; te godine počinje rat i ova dobro zamišljena inicijativa ostaje započeta, ali nedovršena.

Početak proljeća 1914. Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo započelo je rad na svom najambicioznijem dramskom projektu: postavljanje na scenu historijske drame u pet činova Eugena Kumičića — Petar Zrinjski. Ta drama je bila na repertoaru Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, gdje se od 24. listopada 1900., kad je bila praizvedba, do 30. travnja 1914. izvodila 13 puta.²² U predstavi su sudjelovala čak 23 izvođača, a kako se radilo o historijskoj drami glumcima su bili potrebni i adekvatni kostimi, što je iziskivalo znatne materijalne troškove. Da bi ipak realizirali svoju predstavu zadarski su se diletanti za pomoć obratili zagrebačkom kazalištu. U Kazališnom arhivu Zavoda za književnost

¹⁹ Pk. Mirko Žeželj, Gospar Ivo, Zagreb, 1977, str. 184. Na dopuni podataka zahvaljujem i na ovom mjestu udovi J. Matošića iz Zagreba.

²⁰ *Nar. List*, LIII/1914, br. 19, str. 3, od 7. ožujka 1914.

²¹ Usp. T. Maštrović, *Kazališni rad u Zadru... Mogućnosti*, XXVII/1980, br. 2—3, str. 193; J. Bezić, n. dj., str. 614.

²² Nikola Faller, *Repertoire Hrvat. zem. kazališta od 1. listopada 1870. do 31. srpnja 1937. Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, Zagreb, IV/1978, br. 9—10, str. 130.

Hrvatsko diletansko pozorišno društvo - Zadar

Dr. _____

Zadar, dne 6. veljače 1914.

C. R. dalmatinsko kazališništvo,
Zadar

U savezu s istim podneskom duca 19. III. 1913.
Br. VII - 3446/4 - ek - 1912. - potpisano društvo
nakon svoj konstituiranja izabralo je za predsjednika: Gubrijela Čilića; potpredsj: Gentila Karara;
tajnika: Jos. Matosića; blagajnika: Nedu Vuralicu;
odbornika: Petra Červara; te revizore: Ivana Emera
i Antuna Šumičića, — molbi da u smislu
§ 9. zakona o pravi udruživanju duca 15. novemb.
1857, d. z. l. br. 134, bude pojedini zakoniti
opstanak društva, prilazuci jedan primjerak
društvenog pravilnika (obznanjen biljezom od 2. k. m. n.).

Za

Predsjednik:

Čilić

Tajnik:

Jos. Matosić

Sl. 1. Molba od 6. veljače 1914. god. za odobrenje rada i pravila Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva u Zadru

Hrvatsko Pučko Radničko Društvo

U ZADRU

Zadar, 10. XI. 1912.

Uglednom
Pomocateljnom odboru za
hrvatsko radničko pozorišno društvo
u Zadru.

Na Vaš predlog izjavljujem se pristajemo
na odredbe Vaših statuta, po kojim društvo
inovira Vašeg društva - u slučaju raspusta
društva po vlasti - prešlo u ruke našeg društva,
koji preuzimlje obavezu da u najkraćem roku -
i bez uspjeha najdalje - osnuje društvo hrvatsko
službu onom raspustenom.

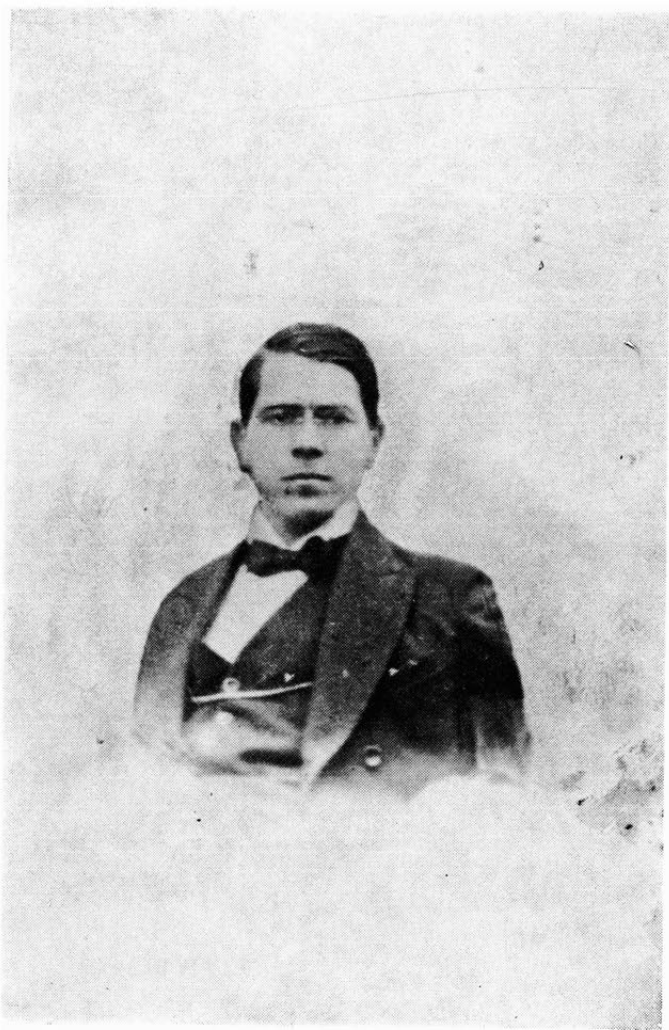
Bratskim pozdravom

Lg
M. Oculjan
Vice

Sl. 2. Dopis od 10. studenog 1912. god. Hrvatskog pučkog radničkog društva u Zadru o obvezi da će ponovno osnovati u Zadru kazališno društvo ukoliko postojeće bude raspušteno

Sl. 3. Gabrijel Pilić, predsjednik Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva u Zadru 1914. god.

*Sl. 4. Joe Matošić, tajnik Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva u Zadru 1914. god.
(Foto: V. Ceregato, Zadar)*

Sl. 5. Operni pjevač Marko Vučković — često je početkom stoljeća nastupao na kulturnim priredbama u Zadru

i teatralogiju JAZU sačuvan je njihov dopis od 14. travnja 1914,²³ u kojem izvještavaju da im za predstavu Kumičićeve drame manjkaju odijela glavnijih lica, te mole da im se ista posude. Navode da se te godine stalno kazališno društvo u Zadru konačno postavilo na vlastite noge, a prvi mu je zadatak »da utre put hrvatskom kazalištu u Zadru, koje će se doskora i sagraditi«. Pri tom su očito mislili na planiranu izgradnju Hrvatskog Doma, u sklopu kojega bi se sagradila i kazališna dvorana. (Ovdje vrijedi istaći da je mjesec dana kasnije, u svibnju 1914, i zagrebačko kazalište pristupilo zadruzi Hrvatski Dom u Zadru dobivši garancije da će se kazališna dvorana u Zadru sigurno sagraditi, s tim da se hrvatskom kazalištu omogućuje gostovanja sa dramskim i opernim predstavama.²⁴) Dopis Hrvatskog diletantskog pozorišnog društva zagrebačkom kazalištu potpisali su predsjednik društva Gabrijel Pilić i tajnik Joe Matošić, a poduprli su ga svojom preporukom: Hrvatski akademski klub u Zadru (predsjednik Andrej Klančić i tajnik A. Dudaš), te urednik Narodnog lista i zastupnik u bečkom carevinskom vijeću Juraj Biankini. Nije nam, međutim, poznato da li je zagrebačko kazalište udovoljilo molbi zadarskih diletanata, kao ni to da li je zadarska izvedba Kumičićevog Petra Zrinjskog ikad održana. Uskoro počinje Prvi svjetski rat i kazališni život za neko vrijeme zamire, a s radom potpuno prestaje Hrvatsko diletantsko pozorišno društvo.

Ipak, stalno je postojala želja da se obnovi rad ovog kazališnog društva. Nakon što je prvi ratni vihor minuo, ali još uvijek u teškim prilikama, zadarski kazališni djelatnici osnivaju 1918. godine *Diletantski pozorišni klub* koji odmah počinje s redovnom aktivnošću i s uspjehom u travnju iste godine izvodi nekoliko dramskih predstava.²⁵ Slijedile su sve teže političke i društvene prilike. Talijanskom okupacijom, nakon Rapallskog ugovora 1920. godine — kojim je Zadar politički i teritorijalno predan Italiji, nasilno se i definitivno prekida, za dugi niz godina, svaka hrvatska kazališna aktivnost.

²³ Kazališni arhiv Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU, Spisi, br. 5783. Ovaj je dopis u cjelosti objavljen u našoj raspravi: Prva hrvatska kazališna sezona u Zadru — 1907. godine, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, Zadar, 1978, sv. 25, str. 399.

²⁴ Usp. T. Maštrović, *Kazališne veze Zadra i Zagreba... Radovi Zavoda JAZU u Zadru*, 1979, sv. 26, str. 203—209.

²⁵ *Nar. list*, LVII/1918, br. 26, str. 3; br. 27, str. 3; br. 34, str. 3; J. Bezić, n. dj., str. 614.

CROATIAN NON-PROFESSIONAL THEATRE COMPANY IN ZADAR (1910—1914)

S u m m a r y

Only in the last years of the XIXth century and in the years preceding the First World War, one can trace somewhat stronger development of the Croatian theatre life by registering several performances in Croatian language each year. The strengthening of the Croatian theatre life was due to the intensive and successful work of numerous non-professional drama groups. Performing one-act pieces, usually comedies, they took part in almost every performance and entertainment prepared at the time by various Croatian companies. Non-professional theatre section of the Croatian Sokol was singled out for its work. With large membership and outstanding theatre and social activity, it took the name of the Non-Professional Club in 1910.

At the beginning of the second decade of this century, after certain requirements being fulfilled, some sections of the Croatian Sokol grew into independent companies. It was first the Vocal and Music Section that grew into Croatian Vocal and Music Company »Zoranić«, then Rowing Section grew into Croatian Rowing Club »Jadran«, while in 1912 the non-professional section (i. e. Non-Professional Club) grew into Croatian Non-Professional Theatre Company. The scope of work as well as the quality of the newly founded Company increased rapidly. They performed regularly. In 1914, aiming at the high quality of its performances and thinking ahead of its time, the Company founded a theatre school through which courses the non-professional youth was educated. Thus, Zadar was, except for Zagreb, one of the few Croatian towns to have, although for a short time, a school for actors. In the spring of the same year, the Company gave several successful performances. The most ambitious project of the year should have been a work on the history play in five acts by Eugen Kumičić — *Petar Zrinjski*. Zadar non-professionalists even turned for professional and technical help to the Croatian National Theatre in Zagreb. The performance was hindered by the beginning of the First World War, which impeded Zadar theatre life for some time, while broke off completely the work of the Croatian Non-Professional Theatre Company. Zadar would get its first national and professional theatre only in 1946, when it was finally and irretrievably annexed to its homeland, Croatia and Yugoslavia.